

13. BÖLÜM

İNSAN PERFORMANS / DAVRANIŞ TOKSİKOLOJİSİ

Münevver Açıklol

*En büyük tuzak: Bir defa denemekten ne çıkar?
Uyuşturucuya değil hayata bağlı olun
Yeşilay dergisi 2018*

GİRİŞ

Amerikan Psikiyatri Birliğinin 1994 yılında yaptığı tanıma göre, “*Madde: Drug*” terimi tıbbi bir ilaç, toksik bir madde veya herhangi bir maddenin yasadışı kullanımını tanımlamaktadır. Günümüzde maddenin kötüye kullanımı, evrensel bir sağlık sorunu haline gelmiştir. Madde kullanımı sonucu, doğrudan madde etkisi ile kişilerde bağımlılık, intoksikasyon gelişebilmekte ve ölüm olguları ortaya çıkabilmektedir. Kullanıcılar maddeyi kendisi, arkadaşı veya tedavi amacıyla bu maddelerden birini kullanan aile bireyleri yardımıyla, yasalara uygun reçeteli şekilde veya sokaktan veya internet yoluyla sağlamaktadır. Alkol ve madde kullanıcıları, birçok adli olguda suçlu veya mağdur olma riski taşır. Kullanılan maddelerin hangi suçlara neden olduğu konusunda net bir sınıflama olmamakla birlikte, yasadışı madde kullanımı ile şiddet, saldırı ve hırsızlık suçları, tecavüz olguları, cinayet, madde ticareti ve taşıyıcılığı arasındaki ilişkiden sıkça söz edilmektedir. Psikoaktif maddenin sağlanması, tüketilmesi ve biyolojik süreçlerin tümü insan davranışlarını etkiler. Madde kullanıcılarının, intihara ve cinayete teşebbüs, iş kazalarına neden olma gibi, yaşamlarına zarar veren davranışlarda bulunmaları da söz konusudur.

İnsan/Performans Davranış toksikolojisi, madde etkisi altındaki bireylerin, buldukları çevre koşullarında gösterdiği davranış biçimini ve değişikliğini inceleyen bilim dalıdır ve madde kullanımının, yanlış veya yasadışı madde kullanımının, adli tıbbi sonuçlarını irdeler. Davranış değişikliği ile doz-etki ilişkisi arasındaki etkileşim incelenerek olgular değerlendirilir.

pek çok yükü beraberinde getirmekte olan küresel bir sorundur ve bunu önlemenin tek yolu “*Uyuşturucuya değil hayata bağlı olmak*” ilkesi doğrultusunda stratejiler geliştirilmesinden ve etkin eğitimlerden geçmektedir.

Gözden Geçirme

1. Reçeteli ve reçetesiz satılan ilaçların kötü amaçla kullanımı önlenebilir mi?
2. Erken Uyarı Sistemi (EWS- Early Warning System) nedir?
3. Kötü amaçla kullanılan madde grupları içinde en riskli olan grup hangisidir? Neden?

KAYNAKLAR

1. Açıkkol M, Mercan S, Karadayı S. Simultaneous Determination of Benzodiazepines and Ketamine From Alcoholic and Non-Alcoholic Beverages by GC-MS in Drug-Facilitated Crimes. *Chromatographia*, 70:1295-98, 2009.
2. Açıkkol M, Özdemir AA, Anılanmert B, Mirsal H. A Highly Specific, Fully Validated Urinary Ethyl Glucuronide Analysis Using Solid Phase Extraction-Liquid Chromatography/Electrospray Ionization-Tandem Mass Spectrometry. *Journal of American Official Analytical Chemistry International*, 98 (3): 760-766, 2015.
3. Açıkkol M, Adli Toksikoloji/Madde Kötüye Kullanımı. İçinde: Kalfaoglu EA, Köprülü AŞ, Hamzaoglu N. Eds. Adli Hemşirelik. Akademisyen Kitabevi, Ankara, s: 173-189, 2019.
4. De Boer D. Piperazine-Like Compounds: A New Group of Designer Drugs-of-Abuse on The European Market. *Forensic Science International*, 121(1-2): 47-56, 2001.
5. Ghosh P, Reddy MMK, Ramteke VB, Rao BS. Analysis and Quantitation Of Diazepam in Cream Biscuits By High-Performance Thin-Layer Chromatography and Its Confirmation By Mass Spectrometry. *Analytica Chimica Acta*, 508:31-5, 2004.
6. Grotenhermen F. Pharmacokinetics and Pharmacokinetics of Cannabinoids. *Clinical Pharmacokinetics*, 42: 327-60, 2003.
7. LeBeau MA. Guidance for Improved Detection of Drugs Used to Facilitate Crimes. *Therapeutic Drug Monitoring*, 30:229-33, 2008.
8. Mercan S. Yeni Nesil Psikoaktif Maddelerin Tanımı, Sınıflandırması, Temin Yöntemleri ve Etkileri. *Toksikoloji Bülteni*, 40, 2015.
9. Mercan S, Açıkkol M. Madde Kullanımının Kolaylaştırdığı Suçlar: Maddeler ve Etkileri; Deliller ve Analizleri; Drug Facilitated Crimes: Drugs and Effects; Evidences and Analysis: Derleme. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine*, 78,11(2): 78-96, 2014.
10. Olsen V, Gustavsen I, Bramness JG, Hasvold I, Karinen R., Christophersen AS, Morland J. The Concentrations, Appearance and Taste of Nine Sedating Drugs Dissolved in Four Different Beverages. *Forensic Science International*, 151:171-75, 2005.
11. Paul R, Kingston R, Tsanaclis L, Berry A, Guwy A. Do Drug Users Use Less Alcohol Than Non-Drug Users? A Comparison of Ethyl Glucuronide Concentrations in Hair Between The Two Groups in Medicolegal Cases. *Forensic Science International*, 176: 82-6, 2008.
12. Shbair MKS, Eljabour S, Bassyonid I, Lhermitte M. Drugs Involved in Drug- Facilitated Crimes—Part II: Drugs of Abuse, Prescription and Over-The-Counter Medications. A review. *Annales Pharmaceutiques Françaises*, 68:319-31, 2010.
13. Shbair MKS, Lhermitte M. Drug-Facilitated Crimes: Definitions, Prevalence, Difficulties and Recommendations. A review. *Annales Pharmaceutiques Française*, 68:136-47, 2010.

14. Si Boles SM, Miotto K. Substance Abuse and Violence: A review of the Literature. *Aggression and Violent Behavior*, 8:155-74, 2003.
15. UN Office on Drugs and Crime (UNODC), World Drug Report 2013.
16. UN Office on Drugs and Crime (UNODC), World Drug Report 2019.
17. Wells D. Drug Administration and Sexual Assault: Sex in a Glass. *Science and Justice*, 41: 197-9, 2001.
18. Zenker HJ, Zenker C, Lang P. Local Measures for The Reduction of Drug Emergency Risks and Drug Mortality Risks. *Forensic Science International*, 62:107-10, 1993.